

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Antonii Mariae Gratiani A Burgo S. Sepulchri Episcopi Amerini De Vita Joannis Francisci Commendoni Cardinalis Libri Quatuor

Graziani, Antonio Maria

Parisiis, 1669

Cap. XII. De studio ejus peragrandae Poloniae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9616

est auditus, quâ sub arbitrium Regis, Senatûsque revocari scita Concilii videbantur. Tum Rex non expectatis aliorum sententiis, quas ex murmure perspexerat, satis scire se dixit eam à Commendone orationem ex tempore habitam, cùm accersitu suo eâ die in Senatum venisset, neque ita futurum divinare potuisset, ut quæ tantâ vi, atque ordine pronunciaisset, ea divini numinis instinctu magis, quàm præmeditatione, aut facultate suâ dixisse, ac monuisse eum existimari posset. Itaque sibi placere, ut Concilii œcumenici iussa accipiantur, iisque, ut convenit, & decet, obtemperetur. Atque in hanc sententiam per Vicecancellarium, ut mos Regi, responsum Commendone est redditum, deque eo Rex, Senatûsque multis inde, & gravibus verbis est ab ipso collaudatus.

De ejus studio peragranti Poloniam.

CAPUT XII.

Interlegatum, Passovianum

INDE ab dimisso Varfaviensi conventu Commendonus consilium ceperat Poloniam omnem perlustrandi, præter insitum ingenio ejus videndi, ac peragranti studium haud rebus ipsis inutile ratus, singulas obire Provincias, cum Ecclesiarum Præsilibus colloqui, & singularum noscere incommoda, quo iis, quantum posset, mederetur, & ultimis quoque gentibus, queis nun-

iii T

quam antea visus Apostolicæ Sedis Nuncius esset, specimen sui ostendere. Vistulâ nobili Sarmatiæ flumine Dantiscum ad Balticum mare descendit, & ex itinere ad Plotiam, & Uladislaviam, & Culmam Episcopales omnes vrbes ad ripam fluminis fitas appulit. Dantiscum frequens est, ac celebre oppidum ad Vistulæ ostium, ac nobile Septentrionalis plagæ emporium portu maximè inclytum, quem Vistula lato se ore in mare effundens efficit, vbi sæpe sexcentæ naves majoris formæ ex Livonia, Suecia, Dania, Germania, Belgia, Britannia, Gallia, atque Hispania varias ferentes, petentésque merces videri dicuntur. Præter hunc duo sunt in Prussia portus ad Albingam, & Chinispergam, sed nullus celebritate cum Dantiscano conferendus, quamquam Albingensis magnas habere opportunitates dicitur. Iis ex Regnis vinum, oleum, saccharum, atque aromata, & lanei panni, & serici advehuntur, exportantur frumenta, vinum, oleum, mella, cera. Hanc urbem loci opportunitate ducti Teuthonici fodales condidere paulò postquàm in ea loca ad res contra Prussos gerendas à Pontifice Maximo missi venere, quæ cum postea injuriis coacta se in Polonorum potestatem tradidisset, ab iis mutata fidei præmium libertatem cum legibus suis vivendi accepit, quam miscendo se inde alienis discordiis sæpe auxit, interdum etiam omnem amisit, sed pecuniâ, atque auro omnia damna sarcivit; quo quàm armis validior civitas, tectiôrque

msup

semper fuit, frumenta enim, aliâque quæ Poloni ad eorum urbem deportant externis mercatoribus, aut omnino alteri, quàm Dantiscano civi vendere per leges eorum non licet, quo fit, ut iis parvo veneant, quæ inde ipsi quamplurimo vendunt. Hinc magnæ illis, & privatim, & in commune divitiæ, quibus adhuc suam retinent, ac tuentur libertatem, atque urbem publicis, & privatis ædificiis egregiè nobilem incolunt. Et est Prussia ferme omnis, quàm Polonia ædificata elegantius: nam raræ apud Polonos è lapidibus domus, è ligno, suppetentibus facilè materiam vastis, & frequentibus sylvis, extruunt, nec id genti studium laxè, aut ornatè habitandi. Prussia Germanis ferè incolitur, vnde cuncta illic Germanico more, quamquam pastores, cultoresque agrorum nec Germani sunt, nec Germanicè sciunt: reliquiæ antiquorum Prussorum esse putantur, nec hos Lutherana hæresis omnes, ut urbanos, traxit cum linguæ commercio discretos, tum quâ semel imbuti erant, religionem constantius retinentes. Ne autem omnis à prisca pietatis cultu, in novas, diversâsque sectas Prussia abierit, maxime virtus obstitit, ac vigilantia vnius Hofii Cardinalis. Is & suam ditionem (nam pluribus oppidis Varmiensis Episcopus imperitat) à contagione ejus labis prohibuit, & inductum in Prussiam Jesuitarum Collegium Brunsbergæ, veluti in statione adversus hæreticos collocavit, & multos sanctitas viri, innocentiaque continuit, ut
quam-

quamquam latè in omnes fusum id malum sit, tamen inter ipsam nobilitatem nonnullæ in Ecclesiæ fide familiæ permaneant. Prussi vt dicti à veteribus sint haud satis ne inter ipsos quidem constat: partim Germanis adscripti, partim Sarmatis videntur, & hodie utrâque misti sunt gente: sed tum nulla cum his populis commercia, ideo ne cogniti quidem satis; sub Nerone profectum Pannoniâ Equitem Romanum ad emenda succina in ea loca penetrasse vt miraculum referunt. Prussorum nomen à Boruffis accepere, qui è Scythia, vltimisque Europæ terminis, quâ ortum Tanais habet, profecti eam regionem vastatam, desertamque à Gothis insedere: ibi diu patrio ritu, nullis ædificiis, nullo agrorum fructu, nisi quem terra sponte ferret, nullo aut in Deos, aut in homines cultu, denique nullo imperio, aut lege egere, melle quod passim per sylvas apes fundebant, & lacte, & sanguine equorum, & ferarum carnibus vescentes; tanta barbaries inerat, vt sine vlllo conjugii nomine, aut discrimine fœminas in quascumque, aut fors, aut libido impulisset, brutorum ritu inirent. Ex tam prompta, & promiscua venere ingens brevî propagata multitudo, quâ prægravante, ne angustia inde finium vrgerentur, infantibus, quæ fœminæ ederentur, necatis, mares tantum suscipi, nutririque instituerunt, nec vlla toto biennio muliebris stirps servata. Graves accolæ finitimis jam erant, nihil circà non infestum latrociniis, ac rapinis

juventute eorum relinquente, nec ipsis moderat.
facilius erat nullo rectore, aut lege agentibus.
Ob id cum de Republica aliquando coïvissent,
vnus Barbarorum haud sanè stolidi ingenii, no-
mine Viduutus, qui piraticam faciens nonnihil
” etiam opibus eminere inter eos coeperat, Quin,
” inquit, ab iis apibus, quarum quotidie pascimur
” fructu, vivendi quoque exemplum capimus? An
” videtis, vt illæ vni parere didicerunt, vt ab eo
” æquo jure habeantur, vt inertes ad laborem co-
” guntur, strenuis, atque industriis optimæ in suis
” cavis sedes dantur? Dictis assensere omnes, atque
ipsum Broterum suum esse Regem apum, ipsi
suâ linguâ sic vocabant, jusserunt. Non defuit
illi animus, atque indoles Regis, ab illa promi-
sca cum qualibet se miscendi consuetudine revo-
cavit, conjugiaque, & discrimina liberorum in-
stituit, & aliquod quoque legum frænorum Barba-
ris injecit; sed ante omnia Deorum merum, opi-
nionemque incussit, quâ plusquam vllis legibus
multitudo continetur, sumpto à finitimis Samo-
gitis, atque Lithuanis more, serpentes, rarum
in frigida regione animal, vt Deos vereri docuit;
deinde feras quoque, quas in victum antè assi-
duè venabantur, quò iis parceretur, sylvarum nu-
mina esse dixit: postremò sylvas ipsas quasdam
consecravit, & divisos inter omnes agros colere
jussit. Sed vicinis populis eò terribiliores Barba-
ri erant, quòd sub Regibus disciplinam viribus
addiderant, cum Massovios (Poloniæ populi sunt)

populationibus, cladibusque fatigatos in magnum metum suarum rerum coniecissent. Conradus eorum Rex ad Pontificem Maximum Romam confugit, adhibitis Germanorum quoque, & maxime Saxonum precibus, qui & ipsi ægrè Barbaros à finibus suis submovebant. Ab eo, quia Christiani à contemptoribus Dei oppugnabantur, missi in Prussiam sunt Teutonici sodales, qui tum maxime Syriâ à Saracenis pulsî, novam sedem militiæ à Pontifice Maximo expectabant. Ii ad xxx. millia hominum fuisse dicuntur, Germani omnes genere; cæteræ enim omnes nationes eâ societate excluderentur, quæ paucis orta initiis, aucta, confirmatâque Pontificum Maximorum auctoritate ad magnam dignitatem, opesque pervenerat. In Prussiam profecti sedes accepere citeriorem Vistulæ ripam, Culmensémque omnem tractum, multosque annos vario Marte cum Prussis bellarunt. Postremò secundis aliquot præliis attritis Barbarorum rebus, & magnâ multitudine eorum interfectâ, omni Prussiam potiti sunt. Gens Christiana sacra accipere coacta, missis à Pontifice Maximo, qui eos in Christianæ disciplinæ ratione erudirent, quam ad eò Barbari aspernati initio sunt, ut Aldebertum Balemum Archiepiscopum, virum, quem sanctitas morum, & miraculis affirmata religio in Divorum retulit numerum, ad eos à fædo cultu bestiarum avertendos Româ profectum, sacra facientem aggressi obtruncarint; & sæpè, quam metu, & simulatio-

ne susceperant, Christianam religionem exuerint. Sed Pontifices Maximi Provinciam omnem in Episcopatus dividerunt, datis Episcopis, qui eos regerent. Horum operâ paulatim mollitæ Barbarorum mentes, & ad pietatis studium traductæ sunt, violatis eorum lucis, serpentibusque, & aliis diis interfectis, atque abolitis. Mansit ergo Prussia in Teutonicorum sodalium ditioe, & Romanæ Ecclesiæ fide usque ad memoriam nostram, & vires, atque imperium in eam amplitudinem propagarunt, ut aliquando cum sexaginta millibus equitum in aciem descendisse dicantur, ad eorum præfecturam viri Principes Regio quoque orti sanguine summis studiis aspirarent, magnûmque decus, ac titulum in familiam se intulisse putaret, qui iis præpositus cum imperio fuisset: ipsi Magistrum appellabant, & Regiâ præditum potestate Regio quoque cultu habebant. Quamdiu ille ferus, & internecinus hostis exercuit, mansit ei integra disciplina, cujus vnus est custos optimus timor, qui vbi domitis, ac debellatis Prussis decessit, in omnem præcipites licentiam, luxuriâque decidere, elatîque successibus, nec jam Prussiæ dominatu contenti, animo ad vasta, atque immodica adjecto, sæpè Samogitios, atque Lithuanos armis tentarunt. Sed longè atrocissimum, maximèque diuturnum cum Polonis bellum gesserunt, quorum in primis rogatu in ea loca missi fuere. Cum iis per centum & quinquaginta annos vario eventu de potentatu

contenderunt. Postremò à religione, sacrisque Romanis desciscentes, cum Catholica fide etiam imperium amifere. Pervafit enim velut continens incendium omne Germanicum nomen exitialis Lutheri doctrina, atque hos Pruffiæ, & Livoniæ fodales (nam in ea quoque gente objecti Barbaris erant) tantus furor incefſit ſuper novitatis ſtudium inſitum mortalium mentibus, ſtimulante animos cupiditate occupandi, & hæreditarias ſibi, ſuiſque faciendi præfecturas, quas à ſocietate habebant, vt non abjecerint modò cruces, quas in ſignum inſtitutæ adverſus Catholicæ religionis hoſtes militiæ collo ſuſpenſas, ex lege ſocietatis aſſiduè geſtare antè conſueverant, ſed eas per ſummam Chriſtianæ pietatis contumeliam, atque ludibrium, figerent pro ſigno, telisque incefſerent, & ſclopis collimantes trajicerent, ac perfringerent. Juſtâ igitur læſi Dei irâ factum eſt, vt ea nobilitatis ſubſidia, atque indiſtriæ præmia Germanico ſanguini, ac nomini erepta interierint. Nam Albertus Brandemburgius ſocietatis Magiſter per ſpeciem finiendi diutinum cum Polonis bellum, quod ægrè jam ſuſtinebat, ſublato omni ſocietatis jure, ac nomine, cujus ipſe ſuffragiis ad eum honorem pervenerat, publicas opes ad privatam potentiam vertit, & Romani Pontificis, & Germani Cæſaris ſpretâ auctoritate, partitâ cum Polonis Pruffiâ, ſe in fidem, ac ditionem eorum dedit, cum eo, vt Dux Pruffiæ appellaretur, atque conceſſi ſibi imperii

jus filios quoque , posterósque ejus sequeretur. Ipse immemor religionis, votique , quo se Deo obstrinxerat , per licentiæ magistræ disciplinam Lutheri , ad quam transierat , vxorem duxit , filiúmque propè septuagenarius suscepit. Hunc ipsum Albertum ego, cum obirem Prussiarum partem eam , quæ Regni illius est , apud Chinisbergam vidi , & vt externus , & qui cum Romano Legato in ea loca venissem , (nam Commendonus apud Cardinalem Varmiensem Hedspergi substiterat) benignè , atque hospitaliter sum invitatus , & cœnæ adhibitus , in qua ipse medius inter duas matronas , quæ illi cibum ministrabant , interdum etiam ori admovebant , discubuit ; erat enim confectus ætate nonagesimum annum agens. Sermo ejus comis , & vt fermè senum , multùm de temporum suorum rebus , quæ mecum , aut à me intelligi volebat , Latinè loquebatur , sed adeò inconditè , ac barbarè , vt pleraque me fugerent , præterquam quòd lenta ob senium , ac parum explicata oratio ejus erat.

De Prussiarum feris.

CAPUT XIII.

ABEUNTEM , datis qui ad septa ferarum visenda (hac enim potissimùm causâ veneram) deducerent , quæ quinque inde millia passuum apud novam domum ille habet , multa